

Ministarstvo za
ljudska i manjinska
prava

UMHCG

OPŠTI KOMENTAR BR. 7 (2018)

Učešće osoba s invaliditetom, uključujući djecu s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija u sprovođenju i praćenju Konvencije

KARAVAN
O LJUDSKIM
PRAVIMA OSI

Impressum:

Izdavač:

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore

Za izdavača:

Marina Vujačić

Izvor:

**Committee on the Rights of Persons with Disabilities
General Comments**

S engleskog prevele:

Vesna Popov i Marina Vujačić

Dizajn:

Gavro Kračković

Podgorica, 2020.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-803-02-5
COBISS.CG-ID 16968964

I UVOD

1. Osobe s invaliditetom bile su u potpunosti uključene i imale su odlučujuću ulogu u pregovaranju, razvoju i izradi *Konvencije UN o pravima osobama s invaliditetom*. Bliska saradnja s osobama s invaliditetom i njihovo aktivno učestvovanje, preko organizacija osoba s invaliditetom i njihovih partnera, imali su pozitivan uticaj na kvalitet *Konvencije* i njenu relevantnost za takve osobe. Takođe, pokazana je snaga, uticaj i potencijal osoba s invaliditetom, što je dovelo do revolucionarnog ugovora o ljudskim pravima i uspostavljanju modela invaliditeta zasnovanog na ljudskim pravima. **Efikasno i smisleno učestvovanje osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, predstavlja okosnicu *Konvencije*.**

2. **Aktivno i informisano učestvovanje svih osoba u donošenju odluka, koje utiču na njihove živote i prava, usklađeni su s pristupom koji se bazira na ljudskim pravima u postupcima donošenja javnih odluka^[1], i obezbjeđuje dobro upravljanje i društvenu odgovornost.^[2]**

3. Načelo učestvovanja u javnom životu dobro je uspostavljeno u članu 21 *Opšte deklaracije o ljudskim pravima* i potvrđeno je u članu 25 *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*. Učestvovanje, kao načelo i ljudsko pravo, takođe je utvrđeno u drugim instrumentima o ljudskim pravima, kao što su član 5 (c) *Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*, član 7 *Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama* kao i član 12 i član 23 (1) *Konvencije o pravima djeteta*. *Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom* priznato je učestvovanje kao opšta obaveza i sveobuhvatno pitanje. U stvari, njom je utvrđena obaveza država potpisnica da blisko sarađuju i aktivno uključuju osobe s invaliditetom član 4 (3), kao i učestvovanje osoba s invaliditetom u procesima praćenja član 33 (3) kao dio šireg koncepta učestvovanja u javnom životu.^[3]

4. U okviru procesa donošenja odluka o pitanjima koja ih se tiču ili koja utiču na njihove živote često se osobe s invaliditetom ne konsultuju, a odluke se često i dalje donose u njihovo ime. Zahvaljujući pojavi pokreta osoba s invaliditetom, kojima se zahtijeva priznavanje njihovih ljudskih prava i njihove uloge u utvrđivanju tih prava, konsultovanje osoba s invaliditetom priznato je kao važno pitanje tokom posljednjih nekoliko decenija. Krilatice „ništa o nama bez nas“ odražava filozofiju i istoriju pokreta za prava osoba s invaliditetom, koji se oslanja na načelo suštinskog učestvovanja.

5. Osobe s invaliditetom i dalje se suočavaju sa značajnim preprekama u stavovima, fizičkim, pravnim, ekonomskim i društvenim preprekama, kao i s preprekama u komunikaciji za učestvovanje u javnom životu. Prije nego što je *Konvencija* stupila na snagu stavovi osoba s invaliditetom nijesu se uzimali u obzir, nego je prednost davana stavovima predstavnika treće strane, kao što su organizacije „za“ osobe s invaliditetom.

6. Participativni procesi i uključenost osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u pregovaranju i izradi *Konvencije* pokazali su se kao sjajan primjer načela potpunog i efikasnog učestvovanja, lične autonomije i slobode za donošenje sopstvenih odluka. Kao rezultat toga, međunarodno pravo o ljudskim pravima sada nedvosmisleno prepoznaje osobe s invaliditetom kao „subjekte“ svih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

7. Na osnovu jurisprudencije **Komite s ovim Opštim komentarem** ima za cilj da objasni **obaveze država potpisnica utvrđene u članu 4 (3) i članu 33 (3)**, kao i njihovo sprovođenje. Komitet konstatuje napredak koji su države potpisnice ostvarile u smislu sprovođenja odredbi iz člana 4 (3) i člana 33 (3) tokom posljednje decenije, kao što je dodjela finansijske ili druge pomoći organizacijama osoba s invaliditetom, uključivanje osoba s invaliditetom u nezavisne okvire za praćenje uspostavljene u skladu sa članom 33 (2) *Konvencije*, kao i u postupcima praćenja

1 Kancelarija komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Načela i smjernice za pristup strategijama smanjenja siromaštva koje su zasnovane na ljudskim pravima, paragraf 64.

2 A/HRC/31/62, paragraf 13.

3 Ibid, paragraf 14.

sprovođenja Konvencije. Zatim, neke su se države potpisnice konsultovale s organizacijama osoba s invaliditetom u izradi svog inicijalnog i periodičnih izvještaja za Komitet u skladu sa članom 4 (3) i članom 35 (4).

8. Međutim, Komitet i dalje konstatuje značajan jaz između ciljeva i duha člana 4 (3) i člana 33 (3), kao i stepena njihovog sprovođenja. To je, između ostalog, rezultat nedostatka suštinskih konsultacija i aktivnog učestvovanja osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u izradi i sprovođenju politika i programa.

9. Države potpisnice treba da prepoznaju pozitivan uticaj na procese donošenja odluka i potrebu za uključivanjem i garantovanjem učestvovanja osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u takve procese, naročito zbog njihovih životnih iskustava i poznavanja prava koja treba da se sprovedu. Države potpisnice, takođe, treba da razmotre opšta načela Konvencije u svim mjerama preduzetim za njeno sprovođenje i praćenje, kao i u daljem razvoju agende za sprovođenje Ciljeva održivog razvoja do 2030.

II NORMATIVNI SADRŽAJ ČLANA 4 (3) I ČLANA 33 (3)

A. DEFINICIJA „REPREZENTATIVNIH ORGANIZACIJA“

10. Uključivanje i učešće osoba s invaliditetom preko njihovih „reprezentativnih organizacija“ ili organizacija osoba s invaliditetom utvrđeni su u članu 4 (3) i članu 33 (3). U cilju pravilnog sprovođenja, važno je da države potpisnice i relevantni akteri definišu obuhvat organizacija osoba s invaliditetom i prepoznaju različite vrste koje često postoje.

11. Komitet smatra da organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti ukorijenjene u Konvenciji, da moraju biti posvećene Konvenciji i da moraju u potpunosti poštovati načela i prava utvrđena Konvencijom. To mogu biti samo organizacije koje vode i kojima rukovode i upravljaju osobe s invaliditetom. Jasna većina njihovog članstva trebaju biti same osobe s invaliditetom.^[4] U smislu Konvencije, organizacije osoba s invaliditetom jesu organizacije žena s invaliditetom, djece s invaliditetom i osoba koje žive s HIV-om/AIDS-om. Organizacije osoba s invaliditetom imaju određena karakteristična svojstva, uključujući sljedeće činjenice:

- a) Uspostavljene su prvenstveno s ciljem kolektivnog djelovanja, promovisanja, izražavanja, ostvarivanja i/ili zaštite prava osoba s invaliditetom i kao takve ih treba uopšteno priznati;
- b) One zapošljavaju, njih predstavljaju, povjeravaju ih, ili ih posebno kandiduju/imenuju same osobe s invaliditetom;
- c) U većini slučajeva nijesu povezane ni s jednom političkom strankom, i nezavisne su u odnosu na tijela javne vlasti, i sve ostale nevladine organizacije čiji dio/članovi mogu biti;
- d) Mogu predstavljati jednu ili više „konstitutivnih cjelina“ na osnovu stvarnog ili percipiranog oštećenja ili njihovo članstvo može biti otvoreno svim osobama s invaliditetom;
- e) Predstavljaju grupe osoba s invaliditetom tako da odražavaju raznolikost njihovih karakteristika (na primjer u smislu pola, roda, rase, dobi ili statusa migranta ili izbjegličkog statusa). Mogu uključivati članove na osnovu višestrukih identiteta (na primjer, djecu, žene ili članove autohtonih zajednica s invaliditetom) i obuhvataju članove s različitim oštećenjima;
- f) U odnosu na opseg/djelovanje mogu biti lokalne, nacionalne, regionalne ili međunarodne;
- g) Mogu djelovati kao pojedinačne organizacije, koalicije ili cross-disability organizacije ili krovne organizacije osoba s invaliditetom, koje žele da pruže saradnički i koordinirani glas osoba

4 CRPD/C/11/2, Aneks II, paragraf 3.

s invaliditetom, u njihovoj interakciji, između ostalih, s tijelima javne vlasti, međunarodnim organizacijama i privatnim subjektima.

12. Među različitim vrstama organizacija osoba s invaliditetom koje je Komitet utvrdio su:

(a) **Krovne organizacije osoba s invaliditetom**, koje su koalicije reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom. U idealnom slučaju trebalo bi da postoji **samo jedna ili dvije krovne organizacije** na svakom nivou donošenja odluka. Kako bi bile otvorene i demokratske, i kako bi predstavljale potpunu i široku raznolikost osoba s invaliditetom, trebale bi da prihvataju sve organizacije osoba s invaliditetom kao članice. Trebale bi ih organizovati, voditi i kontrolisati same osobe s invaliditetom. Trebale bi da govore samo u ime svojih članskih organizacija i isključivo o pitanjima koja su od uzajamnog interesa i o kojima se odluke donose zajednički. Međutim, one ne mogu predstavljati pojedinačne osobe s invaliditetom jer često ne posjeduju detaljno znanje o prethodnim iskustvima. Pojedinačne organizacije osoba s invaliditetom koje predstavljaju određene zajednice su u boljoj poziciji da igraju tu ulogu. Osobe s invaliditetom bi trebale same za sebe da odlučuju o tome koje će ih organizacije predstavljati. Postojanje krovnih organizacija unutar država potpisnica ni u kojim okolnostima ne bi smjelo sprječavati pojedince ili organizacije osoba s invaliditetom da učestvuju u konsultacijama ili drugim oblicima promovisanja interesa osoba s invaliditetom;

(b) **Cross-disability organizacije**, sastavljene su od osoba koje predstavljaju sve ili neke osobe od širokog spektra oštećenja. Najčešće su organizovane na lokalnom i/ili nacionalnom nivou, ali takođe mogu postojati na regionalnom i međunarodnom nivou;

(c) **Organizacije za samozastupanje** koje predstavljaju osobe s invaliditetom u okviru različitih, često slabo i/ili lokalno uspostavljenih, mreža i platformi. Zastupaju prava osoba s invaliditetom, naročito osoba s intelektualnim invaliditetom. Njihovo osnivanje, uz odgovarajuću, ponekad opsežnu podršku kako bi se omogućilo njihovim članovima da izraze svoje mišljenje, od osnovnog je značaja za političko učestvovanje i učestvovanje u procesima donošenja odluka, praćenja i sprovođenja. Ovo je naročito relevantno za osobe koje su spriječene da ostvaruju svoje pravo na poslovnu sposobnost, koje žive u ustanovama i/ili kojima je uskraćeno glasačko pravo. Organizacije za samozastupanje su u brojnim zemljama predmet diskriminacije zbog odbijanja pravnog statusa usljed zakona i propisa kojima se uskraćuje poslovna sposobnost njihovim članovima;

(d) **Organizacije koje uključuju članove porodice i/ili rodbinu osoba s invaliditetom**, koji imaju ključnu ulogu u omogućavanju, promovisanju i obezbjeđivanju interesa i pružanju podrške autonomiji i aktivnom učestvovanju njihove rodbine s intelektualnim invaliditetom, demencijom i/ili djece s invaliditetom kada te grupe osoba s invaliditetom žele da dobiju podršku svojih porodica u obliku ujedinjenih mreža ili organizacija. U takvim slučajevima te organizacije treba da budu uključene u postupke konsultovanja, donošenja odluka i praćenja. Uloga roditelja, rodbine i njegovatelja u takvim organizacijama treba da bude pružanje podrške i osnaživanje osoba s invaliditetom kako bi imale glas i potpunu kontrolu nad svojim životima. Takve organizacije treba aktivno da rade na promovisanju i korišćenju procesa donošenja odluka uz podršku kako bi se garantovala i poštovala prava osoba s invaliditetom na konsultovanje i izražavanje sopstvenih stavova;

(e) **Organizacije žena i djevojčica s invaliditetom**, koje predstavljaju žene i djevojčice s invaliditetom kao heterogene grupe. Raznolikost žena i djevojčica s invaliditetom trebala bi da obuhvata sve vrste oštećenja.^[5] Obezbeđivanje učestvovanja žena i djevojčica s invaliditetom neophodno je u konsultacijama s ciljem rješavanja specifičnih pitanja koja se isključivo ili nesrazmjerno odnose na žene i djevojčice s invaliditetom, kao i pitanja u vezi sa ženama i djevojčicama uopšteno, kao što su politike rodne ravnopravnosti;

(f) **Organizacije i inicijative djece i mladih s invaliditetom**, koje su od osnovnog značaja za učestvovanje djece u javnom životu i životu zajednice i za njihovo pravo da se čuje njihov glas i pravo na slobodu izražavanja i udruživanja. Odrasli imaju ključnu i podržavajuću ulogu, i

5 Opšti komentar br. 3 (2016) o ženama i djevojčicama s invaliditetom, paragraf 5.

u promovisanju okruženja koje omogućuje djeci i mladima s invaliditetom da uspostave i djeluju, formalno ili neformalno, preko sopstvenih organizacija i inicijativa, uključujući i saradnju s odraslima kao i ostalom djecom i mladima.

B. RAZLIKA IZMEĐU ORGANIZACIJA OSOBA S INVALIDITETOM I OSTALIH ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

13. Organizacije osoba s invaliditetom treba razlikovati od organizacija „za“ osobe s invaliditetom, koje pružaju usluge i/ili se zalažu za osobe s invaliditetom što, u praksi, može dovesti do sukoba interesa jer takve organizacije daju prioritet svojoj svrsi kao javni subjekt nauštrb prava osoba s invaliditetom. *Države potpisnice treba da obrate posebnu pažnju na stavove osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, da pružaju podršku kapacitetima i osnaživanju takvih organizacija i da garantuju da se prioritet daje utvrđivanju njihovih stavova u procesima donošenja odluka.*^[6]

14. Takođe je potrebno razlikovati organizacije osoba s invaliditetom i organizacije civilnog društva. Izraz „organizacija civilnog društva“ obuhvata različite vrste organizacija, uključujući istraživačke organizacije/institute, organizacije pružalaca usluga i ostale privatne zainteresovane strane. Organizacije osoba s invaliditetom posebna su vrsta organizacija civilnog društva. One mogu biti dio opšte krovne organizacije civilnog društva i/ili koalicija koje ne moraju nužno zastupati prava osoba s invaliditetom, nego mogu pružati podršku uključivanju njihovih prava u programe ljudskih prava. U skladu sa članom 33 (3) sve organizacije civilnog društva, uključujući organizacije osoba s invaliditetom, imaju ulogu u praćenju Konvencije. *Države potpisnice treba da daju prioritet stavovima organizacija osoba s invaliditetom prilikom rješavanja pitanja koja se odnose na osobe s invaliditetom, kao i da razvijaju okvire preko kojih, od organizacija civilnog društva i ostalih zainteresovanih strana, traže i uključuju organizacije osoba s invaliditetom u svoj rad u vezi s pravima utvrđenim Konvencijom i ostalim temama, kao što su nediskriminacija, mir i prava u oblasti životne sredine.*

C. PODRUČJE PRIMJENE ČLANA 4 (3)

15. Kako bi ispunile svoje obaveze u skladu sa članom 4 (3), države potpisnice treba da uključe obavezu bliskog konsultovanja i aktivnog uključivanja osoba s invaliditetom, preko njihovih organizacija, u pravnim i regulatornim okvirima i postupcima na svim nivoima i granama vlasti. Države potpisnice, takođe, treba da uzmu u obzir konsultovanje i uključivanje osoba s invaliditetom kao obavezni korak prije odobrenja zakona, propisa i politika, nezavisno od toga jesu li ovi dokumenti i odluke uopštene ili se specifično i direktno odnose na osobe s invaliditetom. Prema tome, konsultacije treba da započnu u ranim fazama i da pružaju doprinos konačnom proizvodu u svim procesima donošenja odluka. Konsultacije treba da obuhvate organizacije koje predstavljaju široki raspon/različitost osoba s invaliditetom na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

16. Sve osobe s invaliditetom, bez ikakvog oblika isključenja na osnovu vrste oštećenja, kao što su osobe s psihosocijalnim i intelektualnim invaliditetom, mogu efikasno i u potpunosti učestvovati bez diskriminacije na ravnopravnoj osnovi s ostalima.^[7] Pravo na učestvovanje u konsultacijama, preko njihovih reprezentativnih organizacija, treba da se prepozna na ravnopravnoj osnovi za sve osobe s invaliditetom, nezavisno od, primjera radi, njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Države potpisnice treba da usvoje sveobuhvatni okvir protiv diskriminacije kako bi garan-

⁶ A/HRC/31/62, paragraf 38; i A/71/314, paragraf 64.

⁷ A/HRC/19/36, paragrafi 15–17.

• tovale prava i osnovne slobode svih osoba s invaliditetom, i povuku zakone kojim se kriminalizuju pojedinci ili organizacije osoba s invaliditetom na osnovu pola, roda ili socijalnog statusa njihovih članova ili kojim se uskraćuje njihovo pravo na učestvovanje u javnom i političkom životu.

• 17. Pravna obaveza prema kojoj države potpisnice moraju da garantuju konsultovanje s organizacijama osoba s invaliditetom obuhvata pristup javnim prostorima za donošenje odluka i drugim područjima istraživanja, univerzalni dizajn, partnerstva, delegirane nadležnosti i građansku kontrolu.^[8] Zatim, predstavlja obavezu koja obuhvata globalne i/ili regionalne organizacije osoba s invaliditetom.

1. PITANJA KOJA SE ODOSE NA OSOBE S INVALIDITETOM

• 18. Izraz „pitanja koja se tiču osoba s invaliditetom“, kako je navedeno u članu 4 (3), obuhvata potpuni raspon legislativnih, administrativnih i ostalih mjera koje mogu direktno ili indirektno uticati na prava osoba s invaliditetom. Široko tumačenje pitanja koja se tiču osoba s invaliditetom omogućava državama potpisnicama da uključe invaliditet preko inkluzivnih politika, čime se garantuje da se osobe s invaliditetom tretiraju na ravnopravnoj osnovi s drugima. Njime se, takođe, garantuje da se prilikom donošenja novih zakonodavnih, administrativnih i ostalih mjera uzimaju u obzir **znanje i životna iskustva osoba s invaliditetom**. To obuhvata procese donošenja odluka, kao što su opšti zakoni i javni budžet ili zakoni koji se odnose posebno na invaliditet, a koji mogu uticati na njihove živote.^[9]

• 19. Konsultovanja iz člana 4 (3) sprečavaju države potpisnice da učestvuju u bilo kojem činu ili praksi koji su nedosljedni s Konvencijom i pravima osoba s invaliditetom. U slučaju spora u segmentu direktnog ili indirektnog uticaja mjera o kojima se raspravlja, javna tijela država potpisnica moraju dokazati da pitanje o kojem se raspravlja nema nesrazmjerni uticaj na osobe s invaliditetom, zbog čega nije potrebno konsultovanje.

• 20. Primjeri pitanja koja direktno utiču na osobe s invaliditetom jesu deinstitutionalizacija, socijalno osiguranje i invalidska penzija, personalna asistencija, zahtjevi u vezi s pristupačnošću i politike razumnih adaptacija. Mjere koje indirektno utiču na osobe s invaliditetom mogu se odnositi na ustavno pravo, izborno pravo, pristup pravdi, imenovanje administrativnih nadležnih tijela kojima se uređuju politike o invaliditetu ili javne politike u području obrazovanja, zdravstva, rada i zapošljavanja.

2. “KONSULTOVANJE I AKTIVNO UKLJUČIVANJE”

• 21. „Konsultovanje i aktivno uključivanje“ osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, je obaveza koja je propisana u međunarodnom pravu u području ljudskih prava, kojim se zahtijeva priznavanje poslovne sposobnosti svake osobe da učestvuje u procesima donošenja odluka na osnovu svoje lične autonomije i samoodređenja. *Konsultovanje i uključivanje u procese donošenja odluka za sprovođenje Konvencije, i u ostale procese donošenja odluka, treba da obuhvate sve osobe s invaliditetom i, ako je to potrebno, sisteme donošenja odluka uz podršku.*

• 22. Države potpisnice treba sistemski i otvoreno da pristupe, konsultuju se, i uključuju, na suštinski i pravovremen način, organizacije osoba s invaliditetom. To zahtijeva pristup svim relevantnim informacijama, uključujući internet stranice državnih organa, preko pristupačnih digitalnih formata i razumnih adaptacija, kad je to potrebno, kao što su obezbjeđivanje prevodilaca za znakovni jezik, lako čitljivi format i lako razumljivi jezik, Brajevo pismo i taktilna komunikacija. Otvorena konsultovanja pružaju osobama s invaliditetom pristup svim prostorima javnog donošenja odluka,

8 A/HRC/31/62, paragraf 63; i A/HRC/34/58, paragraf 63.

9 A/HRC/31/62, paragraf 64.

na ravnopravnoj osnovi s ostalima, uključujući nacionalne fondove i sva relevantna državna tijela za donošenje odluka relevantna za sprovođenje i praćenje Konvencije.

23. Državna tijela treba da uzmu u obzir i daju prioritet mišljenjima i stavovima organizacija osoba s invaliditetom prilikom rješavanja pitanja koja se direktno tiču osoba s invaliditetom. Državna tijela koja vode procese donošenja odluka dužna su da informišu organizacije osoba s invaliditetom o ishodima takvih procesa, uključujući izričito objašnjenje, u razumljivom formatu, nalaza, razmatranja i obrazloženja odluka o tome kako su njihovi stavovi uzeti u obzir i zašto.

3. UKLJUČIVANJE DJECE S INVALIDITETOM

24. Članom 4 (3), takođe je utvrđena važnost sistemskog „uključivanja djece s invaliditetom“ u razvoj i sprovođenje zakona i politika za postizanje učinka Konvencije, te u ostale procese donošenja odluka, preko organizacija djece s invaliditetom ili organizacija koje pružaju podršku djeci s invaliditetom. Ove organizacije ključne su u olakšavanju, promovisanju i osiguravanju lične autonomije i aktivnog učestvovanja djece s invaliditetom. Države potpisnice treba da stvore okruženje u kojem se omogućava uspostavljanje i funkcionisanje reprezentativnih organizacija djece s invaliditetom u okviru njihove obaveze poštovanja prava na slobodu udruživanja, uključujući adekvatne resurse za podršku.

25. Države potpisnice treba da usvoje zakonodavstvo i propise i razvijaju programe kojima se garantuje da svi razumiju i poštuju volju i želje djece, i čiji se lični kapaciteti, koji se stalno mijenjaju, uvijek uzimaju u obzir. Priznavanje i promovisanje prava na ličnu autonomiju od najveće je važnosti kako bi se sve osobe s invaliditetom, uključujući i djecu, poštovala kao nosioci prava.^[10] Djeca s invaliditetom u idealnom su položaju da izraze svoje zahtjeve i iskustva, koji su potrebni za razvoj adekvatnog zakonodavstva i programa u skladu s Konvencijom.

26. Države potpisnice mogu organizovati seminare/sastanke na kojima se djeca s invaliditetom pozivaju da izražavaju svoja mišljenja. Takođe mogu objaviti otvorene pozive djeci s invaliditetom da predaju eseje o određenim temama, čime se podstiču da prenesu iskustva iz prve ruke ili da opišu svoja životna očekivanja. Ovi eseji mogu se sažeti kao doprinosi same djece i direktno se uključuju u procese donošenja odluka.

4. PUNO I EFEKTIVNO UČESTVOVANJE

27. “Puno i efektivno učestvovanje” (član 3 (c)) u društvu odnosi se na učestvovanje svih osoba, uključujući osobe s invaliditetom, u pružanju osjećaja pripadnosti društvu. To obuhvata podsticanje i primanje prikladne podrške, uključujući podršku vršnjaka i podršku u učestvovanju u društvu, i slobodu od stigme kao i osjećaj sigurnosti i poštovanja prilikom izražavanja u javnosti. Puno i efektivno učestvovanje zahtijeva da države potpisnice olakšaju učestvovanje i konsultuju se s osobama s invaliditetom koje predstavljaju osobe sa širokim rasponom oštećenja.

28. Pravo na učestvovanje je građansko i političko pravo i obaveza s neposrednom primjenom, ne podliježe nikakvom budžetskom ograničenju, primjenjuje se na donošenje odluka, sprovođenje i praćenje u vezi s Konvencijom. Garantovanjem učestvovanja organizacija osoba s invaliditetom, u svakoj od ovih faza, osobe s invaliditetom mogle bi bolje utvrditi i istaći mjere koje bi mogle unaprijediti ili ograničavati njihova prava, što na kraju dovodi do boljih ishoda za takve procese donošenja odluka. Puno i efektivno učestvovanje treba razumjeti kao proces, a ne kao pojedinačni jednokratni događaj.^[11]

10 Član 7 paragraf 3. Konvencije. Vidjeti Komitet za prava djeteta, Opšti komentar br. 12 (2009) o pravima djece na saslušanje, paragraf 134.

11 Opšti komentar br. 12, paragraf 133.

29. Učestvovanje osoba s invaliditetom u sprovođenju i praćenju Konvencije moguće je kada te osobe mogu ostvarivati svoja prava na izražavanje, mirno okupljanje i udruživanje, kako je utvrđeno članovima 19, 21 i 22 *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*. **Osobe s invaliditetom, i njihove reprezentativne organizacije, koje učestvuju u javnim procesima donošenja odluka za sprovođenje i praćenje Konvencije treba da se priznaju kao branioci ljudskih prava,**^[12] i treba ih štiti od zastrašivanja, zlostavljanja i odmazde, naročito kad izražavaju drugačija mišljenja.

30. Pravo na učestvovanje, takođe, obuhvata obaveze koje su u vezi s pravom na zakonito postupanje i pravo na saslušanje. Države potpisnice koje aktivno uključuju organizacije osoba s invaliditetom u javnim procesima donošenja odluka i koje se s njima konsultuju, takođe, ostvaruju prava osoba s invaliditetom na puno i efektivno učestvovanje u javnom i političkom životu, uključujući pravo glasa i kandidovanja na izborima (član 29 Konvencije).

31. Puno i djelotvorno učestvovanje podrazumijeva uključivanje osoba s invaliditetom u različita tijela za donošenje odluka, na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, i u nacionalnim ustanovama za ljudska prava, ad hoc Komitetima, savjetima i regionalnim i opštinskim organizacijama. **Države potpisnice u svom zakonodavstvu i praksi treba da priznaju da se sve osobe s invaliditetom mogu nominovati ili birati u sva reprezentativna tijela: na primjer, osiguranje nominovanja osoba s invaliditetom u savjetima za pitanja osoba s invaliditetom na opštinskom nivou ili u svojstvu nosilaca dužnosti za specifična prava osoba s invaliditetom u sastavu nacionalnih institucija za ljudska prava.**

32. Države potpisnice treba da ojačaju učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom na međunarodnom nivou, na primjer, na političkom forumu za održivi razvoj na visokom nivou, kao i u regionalnim i opštim mehanizmima za ljudska prava. Učestvovanje osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, dovede do veće efikasnosti i ravnopravne upotrebe javnih resursa, što dovodi do poboljšanih ishoda za te osobe i njihove zajednice.

33. Puno i efektivno učestvovanje, takođe, može da predstavlja sredstvo za transformaciju koja vodi do društvene promjene i promovisanja djelovanja i osnaživanja pojedinaca. Uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u sve oblike donošenja odluka jača sposobnost ovih osoba za zastupanje i pregovaranje i osnažuje ih kako bi mogli bolje izražavati svoje stavove, ostvarivati svoje težnje i ojačati svoje ujedinjene i raznovrsne glasove. Države potpisnice treba da zagaranuju puno i djelotvorno učestvovanje osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, što predstavlja mjeru za postizanje njihove uključenosti u društvo i suzbijanje diskriminacije tih osoba. Države potpisnice koje garantuju puno i djelotvorno učestvovanje i saradnju s organizacijama osoba s invaliditetom poboljšavaju transparentnost i odgovornost, što ih čini voljnim da odgovore na zahtjeve ovih osoba.^[13]

D. Član 33: Učestvovanje civilnog društva u nacionalnom sprovođenju i praćenju

34. Članom 33 Konvencije utvrđeni su nacionalni mehanizmi sprovođenja i nezavisni okviri za praćenje i predviđeno je učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom u tim mehanizmima i okvirima. Član 33 treba čitati i razumjeti kao dopunu člana 4 (3).

35. U članu 33 (1) propisano je da države potpisnice moraju uspostaviti jednu ili više ključnih tijela i/ili mehanizama za koordinaciju kako bi se osiguralo sprovođenje Konvencije i olakšale povezane aktivnosti. Komitet preporučuje da ova tijela i/ili mehanizmi za koordinaciju država potpisnica obuhvataju predstavnike organizacija osoba s invaliditetom, kao i formalne postupke učestvovanja i veze s takvim organizacijama u postupcima konsultovanja u vezi s Konvencijom.

¹² Vidjeti rezoluciju Generalne skupštine 53/144, Prilog.

¹³ A/HRC/31/62, paragrafi 1–3.

36. U skladu sa članom 33 (2) Komitet je priznao važnost uspostavljanja, održavanja i promovisanja nezavisnih okvira za praćenje, uključujući nacionalne institucije za ljudska prava, u svim fazama procesa praćenja.^[14] Ove institucije imaju ključnu ulogu u procesu praćenja Konvencije, u promovisanju usklađenosti na nacionalnom nivou i olakšavanju koordiniranih djelovanja nacionalnih aktera, uključujući državne institucije i civilno društvo, za zaštitu i promovisanje ljudskih prava.

37. Članom 33 (3) naglašena je obaveza država potpisnica da garantuju da je civilno društvo uključeno i da može učestvovati u nezavisnom okviru za praćenje, uspostavljenom u skladu s Konvencijom. Učestvovanje civilnog društva treba obuhvatati osobe s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija.

38. Države potpisnice treba da osiguraju da je nezavisnim okvirima za praćenje dopušteno, da olakšavaju i obezbjeđuju aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u takvim okvirima i procesima, preko formalnih mehanizama, čime se garantuje da se njihovi glasovi čuju i da su prepoznati u njihovim izvještajima i analizama. Uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u nezavisni okvir za praćenje i njegov rad može poprimiti nekoliko oblika, na primjer, preko mjesta u upravnom odboru ili savjetodavnim tijelima nezavisnog okvira za praćenje.

39. Član 33 (3) podrazumijeva da države potpisnice treba da pružaju podršku kao i da finansiraju jačanje kapaciteta unutar civilnog društva, naročito organizacija osoba s invaliditetom, kako bi zagarantovale njihovo djelotvorno učestvovanje u procesima nezavisnih okvira za praćenje.

Organizacije osoba s invaliditetom treba da raspoložu odgovarajućim sredstvima, uključujući podršku preko nezavisnog finansiranja i finansiranja kojim same upravljaju, kako bi mogle učestvovati u nezavisnim okvirima za praćenje i osigurati da su ispunjeni zahtjevi razumnog prilagođavanja i pristupačnosti za njihovo članstvo. Podrška i finansiranje organizacija osoba s invaliditetom u vezi sa članom 33 (3) dopunjuju obaveze država potpisnica iz člana 4 (3) Konvencije i ne isključuju ih.

40. Konvencija i povezane strategije za sprovođenje treba da se prevedu i da budu dostupne i pristupačne osobama koje imaju širok spektar oštećenja. Države potpisnice treba da pruže osobama s invaliditetom pristup informacijama koje im omogućuju da razumiju i ocjenjuju pitanja u procesu donošenja odluka i da pruže svrsishodan doprinos.

41. Kako bi sprovele član 33 (3) države potpisnice treba da garantuju da organizacije osoba s invaliditetom imaju jednostavan pristup tijelima za praćenje unutar vlade i/ili mehanizma za koordinaciju.

III OBAVEZE DRŽAVA POTPISNICA

42. Komitet je u svojim zaključnim razmatranjima podsjetio države potpisnice na njihovu dužnost da se blisko i blagovremeno konsultuju i aktivno uključuju osobe s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, uključujući one koje predstavljaju žene i djecu s invaliditetom, u izradi i sprovođenju legistative i politika za sprovođenje Konvencije i u ostalim procesima donošenja odluka.

43. Države potpisnice imaju obavezu da garantuju transparentnost procesa konsultovanja, pružanja prikladnih i pristupačnih informacija te ranu i kontinuiranu uključenost. Države potpisnice ne bi trebale uskraćivati informacije, uslovljavati ili sprječavati organizacije osoba s invaliditetom od toga da slobodno izražavaju svoja mišljenja u okviru konsultacija i tokom čitavih procesa donošenja odluka. To obuhvata registrovane i neregistrovane organizacije, u skladu s pravom na slobodu udruživanja, koje treba biti propisano zakonom i štititi udruženja koja nijesu registrovana na ravnopravnoj osnovi.^[15]

14 CRPD/C/GBR/CO/1, paragrafi 7 i 37; CRPD/C/BIH/CO/1, paragraf 58; CRPD/C/ARE/CO/1, paragraf 61; i CRPD/C/SRB/CO/1, paragraf 67.

15 A/HRC/31/62, paragraf 45; i A/HRC/20/27, paragraf 56.

44. Države potpisnice ne bi trebale da traže od organizacije osoba s invaliditetom da se registruju kao preduslov za učestvovanje u opštem procesu konsultovanja. Međutim, treba da garantuju da se organizacije osoba s invaliditetom mogu registrovati i ostvariti svoje pravo na učestvovanje u skladu sa članom 4 (3) i članom 33 (3) i da pružaju besplatne i pristupačne sisteme za registraciju i da olakšavaju registraciju takvih organizacija.^[16]

45. Države potpisnice treba da garantuju pristupačnost svih sadržaja i postupaka koji se odnose na javno donošenje odluka i konsultovanje s osobama s invaliditetom. Države potpisnice treba da sprovode odgovarajuće mjere kako bi pružile osobama s invaliditetom, uključujući osobe s autizmom, pristup, na ravnopravnoj osnovi s ostalima, fizičkom okruženju, uključujući zgrade, prevoz, obrazovanje, informacije i komunikaciju na njihovom jeziku, uključujući nove informacione tehnologije i sisteme, kao i pristup internet sajtovima javnih tijela, te ostalim sadržajima i uslugama otvorenima ili onima koji se pružaju javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim sredinama. Države potpisnice, takođe, treba da garantuju da su postupci konsultovanja pristupačni, - na primjer, pružanjem tumača znakovnog jezika, Brajevog pisma i lako čitljivih formata,^[17] - i moraju pružiti podršku, sredstva i razumno prilagođavanje, kako bi zagarantovale učestvovanje predstavnika svih osoba s invaliditetom u procesima konsultovanja, kako je definisano u paragrafima 11, 12 i 50.

46. Organizacije osoba sa senzornim i intelektualnim oštećenjima, uključujući organizacije osoba koje same sebe zastupaju i organizacije osoba s psihosocijalnim invaliditetom, treba da imaju na raspolaganju pomoćnike za sastanke i osobe za podršku, informacije u pristupačnom formatu (kao što su jednostavan jezik, lako čitljivi format, alternativni i augmentativni komunikacijski sistemi i piktogrami), tumači znakovnog jezika, tumači za osobe koje istovremeno imaju oštećenje sluha i vida i/ili titlove tokom javnih rasprava.^[18] **Države potpisnice treba da opredijele finansijska sredstva za pokrivanje troškova koji su u vezi s procesima konsultovanja za predstavnike organizacija osoba s invaliditetom, uključujući prevoz i ostale troškove koji su nužno nastali prilikom prisustvovanja sastancima i tehničkom izvještavanju.**

47. Konsultovanja s organizacijama osoba s invaliditetom bi trebala da se zasnivaju na transparentnosti, uzajamnom poštovanju, smislenom dijalogu i iskrenom cilju postizanja kolektivnog sporazuma o postupcima koji izlaze u susret raznolikosti osoba s invaliditetom. Takvi postupci trebali bi da imaju razumne i realistične rokove, uzimajući u obzir prirodu organizacija osoba s invaliditetom, koje često zavise o radu „dobrovoljaca“. Države potpisnice treba da sprovode redovna ocjenjivanja rada njihovih mehanizama za učestvovanje i konsultovanje, uz aktivno učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom.^[19]

48. Stavovima osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, treba dati potrebnu važnost. Države potpisnice treba da garantuju da se osobe s invaliditetom ne čuju samo zbog puke formalnosti ili samo simboličnog pristupa konsultovanju.^[20] Države potpisnice treba da uzmu u obzir rezultate takvog konsultovanja i da ih odražavaju u donesenim odlukama,^[21] na način da blagovremeno obavještavaju učesnike o ishodu procesa.^[22]

49. Države potpisnice treba, na osnovu bliskog i efikasnog konsultovanja uz aktivno učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom, da uspostave ispravne i transparentne mehanizme i postupke, na različitim granama i nivoima vlasti, kako bi bile motivisane i izričito uzele u obzir stavove ovih organizacija prilikom donošenja javne odluke.

16 A/HRC/31/62, paragraf 40.

17 Opšti komentar br. 6 (2018) o jednakosti i nediskriminaciji, paragrafi 23 i 40.

18 A/HRC/31/62, paragrafi 75-77.

19 Ibid, paragrafi 78-80.

20 Komitet o pravima djeteta, Opšti komentar br. 12, paragraf 132.

21 CRPD/C/COL/CO/1, paragraf 11 (a).

22 Komitet o pravima djeteta, Opšti komentar br. 12, paragraf 45.

50. Države potpisnice treba da garantuju blisko konsultovanje i aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom, koje predstavljaju sve osobe s invaliditetom, uključujući, ali ne ograničavajući se na žene, starije osobe, djecu, osobe koje zahtijevaju visoke stepene podrške,^[23] žrtve mina, migrante, izbjeglice, tražioce azila, interno raseljene osobe, osobe bez dokumenata i osobe bez državljanstva, osobe sa stvarnim ili percipiranim psihosocijalnim oštećenjima, osobe s intelektualnim invaliditetom, osobe s neurodiverzitetom, uključujući osobe s autizmom ili demencijom, osobe s albinizmom, stalnim fizičkim oštećenjima, hroničnim bolom, osobe s leptom, te oštećenjem vida i osobe s potpunim oštećenjem sluha, i oštećenjem sluha i vida ili osobe kojima je na drugi način oštećen sluh i/ili osobe koje žive s HIV-om/AIDS-om. Obaveza država potpisnica da uključuju organizacije osobe s invaliditetom, takođe, obuhvata osobe s invaliditetom određene seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, interseksualne osobe s invaliditetom i osobe s invaliditetom koje pripadaju autohtonim narodima, nacionalnim, etničkim, vjerskim ili jezičkim manjinama kao i osobe koje žive u ruralnim područjima.

51. Države potpisnice treba da zabrane diskriminacijske i ostale prakse koje sprovode treće strane, kao što su pružaoci usluga, koje direktno ili indirektno sprečavaju pravo osoba s invaliditetom da se usko konsultuju i budu aktivno uključene u procese donošenja odluka koji su u vezi s Konvencijom.

52. Države potpisnice treba da donesu i sprovode zakone i politike kako bi garantovale da osobe s invaliditetom mogu ostvarivati svoje pravo na konsultovanje i da ih ostale osobe ne sprečavaju da budu uključene. Ove mjere obuhvataju podizanje nivoa svijesti među članovima porodice, pružaocima usluga i javnim službenicima o pravu osoba s invaliditetom na učestvovanje u javnom i političkom životu. Države potpisnice treba da sprovode mehanizme kojima osuđuju sukobe interesa predstavnika organizacija osoba s invaliditetom ili ostalih zainteresovanih strana, sprečavaju njihove negativne uticaje na autonomiju, volju i želje osoba s invaliditetom.

53. Kako bi ispunile svoje obaveze iz člana 4 (3), države potpisnice treba da donesu pravne i regulatorne okvire i postupke kojima garantuju potpuno i ravnopravno učestvovanje osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u procesima donošenja odluka i izradi legislative i politika koje se odnose na pitanja osoba s invaliditetom, uključujući zakonodavstvo, politike, strategije i akcione planove u vezi s invaliditetom. **Države potpisnice treba da donesu odredbe kojima organizacijama osoba s invaliditetom dodjeljuju mjesta u, na primjer, stalnim Komitetima i/ili privremenim radnim grupama tako što će im dati pravo da imenuju radne članove tih tijela.**

54. Države potpisnice treba da uspostave i regulišu formalne postupke konsultovanja, uključujući planiranje anketa, sastanaka i ostalih metoda, uspostavljanje odgovarajućih vremenskih okvira, rano uključivanje organizacija osoba s invaliditetom te prethodno, pravovremeno dijeljenje relevantnih informacija za svaki postupak. Države potpisnice, na osnovu konsultovanja s organizacijama osoba s invaliditetom, trebaju osmišljavati pristupačne online alate za konsultovanja i/ili pružati alternativne metode konsultovanja u pristupačnim digitalnim formatima. Kako bi garantovale da niko nije izostavljen u procesima konsultovanja, države potpisnice treba da imenuju osobe koje imaju ulogu praćenja prisustva, bilježenja nedovoljno zastupljenih grupa i garantovanja ispunjenja zahtjeva u vezi s pristupačnošću i razumnim adaptacijama. Isto tako, treba da garantuju da su uključene i da se sprovodi konsultovanje s organizacijama osoba s invaliditetom koje predstavljaju sve takve grupe, uključujući pružanje informacija o razumnim adaptacijama i zahtjevima pristupačnosti.

55. Prilikom sprovođenja pripremnih studija i analiza u svrhu izrade politike, države potpisnice treba da praktikuju konsultovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom. Javni forumi ili procesi za razmatranje prijedloga politike treba da budu u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom kako bi mogle učestvovati.

56. Države potpisnice treba da garantuju da se učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom u postupcima praćenja, preko nezavisnih okvira za praćenje, zasniva na jasnim procedurama,

23 CRPD/C/ARM/CO/1, paragraf 6 (a).

prikladnim vremenskim okvirima i prethodnom širenju relevantnih informacija. Sistemi praćenja i ocjenjivanja treba da ispituju nivo uključivanja organizacija osoba s invaliditetom u svim politikama i programima i garantuju da stavovi ovih osoba imaju prioritet. Kako bi ispunile svoju glavnu odgovornost za pružanje usluga, države potpisnice treba da istražuju partnerstva s organizacijama osoba s invaliditetom kako bi stekle uvide u iskustva/stavove samih korisnika usluga.^[24]

57. Ako je moguće, države potpisnice treba da podstiču uspostavljanje jedinstvene, ujedinjene i raznolike reprezentativne koalicije organizacija osoba s invaliditetom koja obuhvata sve osobe s invaliditetom i koja poštuje njihovu raznolikost i jednakost i garantuje njihovo uključivanje i učestvovanje u praćenju Konvencije na nacionalnom nivou. **Organizacije civilnog društva generalno ne mogu predstavljati ili zamijeniti organizacije osoba s invaliditetom.**^[25]

58. Promovisanje zastupanja koje sprovode i koje se sprovodi u ime osoba s invaliditetom kao i njihovo osnaživanje ključne su komponente njihovog učestvovanja u javnim poslovima; zahtijevaju razvoj tehničkih, administrativnih i komunikacijskih vještina kao i olakšanje pristupa informacijama i alatima u odnosu na njihova prava, legislativu i donošenja politika.

59. **Prepreke s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom prilikom ostvarivanja pristupa inkluzivnom obrazovanju ugrožavaju njihove kapacitete i njihove sposobnosti uključivanja u javno donošenje odluka, što utiče na institucionalne kapacitete njihovih organizacija.** Prepreke u pristupu javnom prevozu, manjak razumnih adaptacija kao i niski ili nedovoljni prihodi te nezaposlenost među osobama s invaliditetom, takođe, ograničavaju sposobnost ovih osoba da se uključe u djelovanje civilnog društva.

60. **Države potpisnice treba da ojačaju kapacitete organizacija osoba s invaliditetom da učestvuju u svim fazama donošenja politike, pružanjem jačanja kapaciteta i trenin- gom o modelu pristupa invaliditetu zasnovanom na ljudskim pravima, uključujući i preko nezavisnog finansiranja.** Države potpisnice, takođe, treba da pružaju podršku osobama s invaliditetom i njihovim reprezentativnim organizacijama u razvoju kompetencija, znanja i vještina potrebnih za nezavisno zastupanje u svrhu postizanja punog i djelotvornog učestvovanja u društvu, te razvojem snažnijih načela demokratskog upravljanja, kao što su poštovanje ljudskih prava, vladavina prava, transparentnost, odgovornost, pluralizam i učestvovanje. Osim toga, države potpisnice treba da pružaju smjernice o tome kako ostvariti pristup finansiranju i naći raznolike izvore podrške.^[26]

61. Države potpisnice treba da garantuju da se organizacije osoba s invaliditetom mogu jed- nostavno i slobodno registrovati kao i tražiti i obezbjeđivati sredstva i resurse od nacionalnih i međunarodnih donatora, uključujući i od fizičkih lica, privatnih preduzeća, od svih javnih i pri- vatnih fondacija, organizacija civilnog društva kao i od državnih, regionalnih i međunarodnih organizacija.^[27] **Komitej preporučuje da države članice donesu kriterijume za dodjelu sredstava za konsultovanje,** uključujući:

(a) Obezbeđivanje sredstava direktno organizacijama osoba s invaliditetom, izbjegavajući posredovanje treće strane;

(b) Davanje prioriteta organizacijama osoba s invaliditetom koje su prvenstveno usmjerene na zastupanje prava osoba s invaliditetom;

(c) Dodjelu posebnih sredstava za organizacije žena s invaliditetom i djece s invaliditetom kako bi se omogućilo njihovo puno i djelotvorno učestvovanje u procesu izrade, razvoja i sprovođenja zakona i politika i u okviru praćenja;^[28]

(d) Raspodjelu sredstava na ravnopravnoj osnovi među različitim organizacijama osoba s inva-

24 A/71/314, paragrafi 65–66.

25 CRPD/C/ESP/CO/1, paragraf 6; i CRPD/C/NZL/CO/1, paragraf 4.

26 A/HRC/31/62, paragrafi 47–50.

27 A/HRC/20/27, paragrafi 67–68.

28 CRPD/C/1/Rev.1, annex.

liditytom, uključujući održivo glavno institucionalno finansiranje, umjesto ograničavanja na finansiranje na osnovu projekta;

(e) Osiguravanje autonomije organizacija osoba s invaliditetom u odlučivanju o njihovim planovima za zastupanje, bez obzira na dobijena sredstva;

(f) Pravljenjem razlike između finansiranja za vođenje organizacija osoba s invaliditetom i finansiranja projekata koje sprovode ove organizacije;

(g) Stavljanje finansiranja na raspolaganje svim organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući organizacije za samozastupanje i/ili organizacije koje nisu stekle pravni status zbog zakona kojima se uskraćuje poslovna sposobnost njihovih članova i sprečava se registracija njihovih organizacija;

(h) Prilagođavanje i sprovođenje postupaka podnošenja zahtjeva za finansiranje u pristupačnim formatima.

62. Države potpisnice treba da garantuju da organizacije osoba s invaliditetom imaju pristup nacionalnim sredstvima za podršku njihovim aktivnostima kako bi se izbjegle situacije u kojima se moraju oslanjati samo na eksterne izvore, čime bi se ograničila njihova sposobnost uspostavljanja održivih organizacijskih struktura.^[29] Organizacije osoba s invaliditetom koje primaju podršku iz javnih i privatnih finansijskih sredstava, koja se dopunjuje članarinama, mogu bolje osigurati učestvovanje osoba s invaliditetom u svim oblicima političkog i administrativnog donošenja odluka, pružati im podršku kao i stvarati i voditi pojedinačne i različite društvene aktivnosti usmjerene na njihovu grupu.

63. Države potpisnice treba da garantuju odgovarajuće i dovoljno finansiranje za organizacije osoba s invaliditetom preko uspostavljanja odgovornog, zakonski priznatog formalnog mehanizma, kao što su uzajamni fondovi na nacionalnom i međunarodnom nivou.

64. Države potpisnice treba da povećaju javna sredstva za uspostavljanje i jačanje organizacija osoba s invaliditetom koje predstavljaju osobe sa svim vrstama oštećenja. Takođe treba da garantuju njihov pristup nacionalnom finansiranju, uključujući i ono preko poreskih oslobođanja i oslobođanja od poreza za nasljedstvo, kao i od nacionalne lutrije.^[30] Države potpisnice treba da promovišu i olakšavaju pristup organizacijama osoba s invaliditetom stranom finansiranju u okviru međunarodne podrške i razvojne saradnje, uključujući i ono na regionalnom nivou, na istoj osnovi kao i za ostale nevladine organizacije za ljudska prava.

65. Države potpisnice treba da razviju snažne mehanizme i procedure kojima garantuju efikasne kazne za neusklađenost s obavezama utvrđenih članovima 4 (3) i 33 (3). Usklađenost treba da nadziru nezavisna tijela, kao što su Kancelarija zaštitnika ljudskih prava i sloboda ili skupštinska komisija, koji su ovlašćeni za pokretanje istraga i pozivanje nadležnih tijela na odgovornost. **Istovremeno, organizacije osoba s invaliditetom treba da imaju mogućnost pokretanja pravnih postupaka protiv tijela za koja utvrde da nijesu postigla usklađenost s članovima 4 (3) i 33 (3).**^[31] Takvi mehanizmi trebaju biti dio zakonskih okvira kojima se uređuje konsultovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom kao i nacionalnog zakonodavstva protiv diskriminacije,^[32] na svim nivoima donošenja odluka.

66. Države potpisnice treba da priznaju efikasne pravne lijekove, uključujući one kolektivne prirode, ili zajedničke tužbe u svrhu realizovanja usklađenosti prava osoba s invaliditetom na učestvovanje. Javni organi mogu značajno doprinosti efikasnom garantovanju pristupa pravdi za osobe s invaliditetom u situacijama koje negativno utiču na njihova prava.^[33] Efikasni pravni

29 A/71/314, paragrafi 65–66.

30 A/59/401, paragraf 82 (l) i (t); and A/HRC/31/62, paragrafi 51–54.

31 A/71/314, paragrafi 68–69.

32 Opšti komentar br. 6, paragraf 72.

33 Ibid, paragraf 73 (h).

lijevci mogu obuhvatati: (a) obustavu postupka; (b) povratak u pređašnje stanje postupka kako bi se garantovalo konsultovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom; (c) odgađanje sprovođenja odluke do realizovanja prikladnih konsultovanja; ili (d) potpuno ili djelimično poništavanje odluke na osnovu neusklađenosti s članovima 4 (3) i 33 (3).

IV VEZA S OSTALIM ODREDBAMA KONVENCIJE

67. Članom 3 utvrđen je skup sveobuhvatnih načela koja usmjeravaju tumačenje i sprovođenje Konvencije. Obuhvata „puno i efektivno učestvovanje i uključenos u društvu“, što znači da učestvovanje osoba s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija prožima čitavi tekst i primjenjuje se na čitavu Konvenciju.^[34]

68. U okviru opštih obaveza država potpisnica, član 4 (3) primjenjuje se na čitavu Konvenciju i značajan je u sprovođenju svih njenih obaveza.

69. Paragrafi 1, 2 i 5 člana 4 od najveće su važnosti u sprovođenju paragrafa 3 istog člana jer obuhvataju glavne obaveze država potpisnica, obuhvataju sve djelove saveznih država bez ograničenja ili izuzetaka, u uspostavljanju potrebnih struktura i okvira kao i preduzimanja mjera za postizanje usklađenosti s Konvencijom.

70. Politike za promovisanje **jednakosti i nediskriminacije** osoba s invaliditetom, kako je utvrđeno u članu 5, treba da budu usklađene i da se prate u skladu s članovima 4 (3) i 33 (3).^[35] Blisko konsultovanje i aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom, koje predstavljaju raznolikost društva, ključna je komponenta za postizanje uspjeha u usvajanju i praćenju pravnih okvira kao i materijala sa smjernicama za promovisanje de facto i inkluzivne ravnopravnosti, uključujući i mjere afirmativne akcije.

71. Procedure za konsultovanje ne bi smjele da isključuju osobe s invaliditetom ili da ih diskriminišu po osnovu oštećenja. Procedure i povezani materijali treba da budu inkluzivni i pristupačni osobama s invaliditetom i da obuhvataju vremenske okvire i tehničku podršku za rano uključivanje u procese konsultovanja. Uvijek je potrebno pružati razumne adaptacije u svim procesima dijaloga i konsultovanja, a zakonodavstvo i politike u području razumnih adaptacija moraju biti razvijeni u uskoj saradnji i uz aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom.

72. Članom 6 Konvencije propisane su mjere osiguranja potpunog razvoja, napredovanja i oznaživanja **žena i djevojčica s invaliditetom**. Države potpisnice treba da podstiču i olakšavaju osnivanje organizacija žena i djevojčica s invaliditetom, kao mehanizam kojim se omogućuje njihovo učestvovanje u javnom životu, na ravnopravnoj osnovi s muškarcima s invaliditetom, preko njihovih organizacija. Države potpisnice treba da priznaju pravo žena s invaliditetom da se predstavljaju i organizuju i da olakša njihovo efikasno uključivanje u postupke konsultovanja u skladu sa članovima 4 (3) i 33 (3). Žene i djevojčice s invaliditetom, takođe, treba da budu uključene na ravnopravnoj osnovi u svim granama i tijelima za sprovođenje i nezavisni okvir praćenja. Sva savjetodavna tijela, mehanizmi i procedure, treba da budu namijenjeni invaliditetu, inkluzivni i da garantuju rodnu ravnopravnost.

73. Žene s invaliditetom treba da budu dio vođstva organizacija osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s muškarcima s invaliditetom i moraju imati prostor i ovlašćenja unutar krovnih organizacija osoba s invaliditetom preko paritetne zastupljenosti, komiteta žena, programa oznaživanja itd. Države potpisnice treba da garantuju učestvovanje žena s invaliditetom, uključujući

34 Kancelarija komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom: Smjernice za praćenje ljudskih prava, Serija stručnog osposobljavanja br. 17 (Njujork i Ženeva, 2010).

35 Vidjeti Opšti komentar br. 6.

žene koje su pod bilo kojim oblikom starateljstva ili se nalaze u institucijama, što je preduslov za osmišljavanje, sprovođenje i praćenje svih mjera koje utiču na njihov život. Žene s invaliditetom treba da imaju mogućnost učestvovanja u procesima donošenja odluka, kojima se rješavaju pitanja koja imaju isključivi i nesrazmjerni uticaj na njih, i politika u području ženskih prava i rodne ravnopravnosti uopšteno, kao što su politike o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima kao i svi oblici rodno zasnovanog nasilja nad ženama.

74. Članovi 4 (3) i 33 (3) od osnovne su važnosti za sprovođenje prava djece s invaliditetom, kako je navedeno u članu 7. Države potpisnice treba da preduzimaju korake kako bi garantovale učestvovanje i aktivno uključivanje djece s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u svim oblicima planiranja, sprovođenja, praćenja i evaluacije relevantnog zakonodavstva, politika, usluga i programa koji utiču na njihove živote, na nivou škole i zajednice kao i na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Cilj učestvovanja jeste osnaživanje djece s invaliditetom kao i da nosioci dužnosti priznaju da su djeca nosioci prava koji mogu imati aktivnu ulogu u svojim zajednicama i društvu. To se sprovodi na različitim nivoima, počevši od priznavanja njihova prava da budu saslušani nakon čega slijedi njihovo aktivno uključivanje u ostvarivanje njihovih prava.^[36]

75. Države potpisnice treba da **djeci s invaliditetom** pružaju podršku u donošenju odluka na takav način da im, između ostalog, pruža opremu i osposobljava ih za korištenje svih oblika potrebne komunikacije kako bi im se olakšalo izražavanje stavova,^[37] uključujući informacije prilagođene djeci, kao i prikladnu podršku za samozastupanje kao i obezbjeđivanje adekvatnog treninga svih stručnjaka koji rade s ovom djecom i za njih.^[38] Države potpisnice, takođe, treba da pružaju podršku i procedure prikladne za vrstu invaliditeta i starosnu dob, kao i podršku za djecu s invaliditetom. Učestvovanje njihovih organizacija treba se smatrati neophodnim u konsultovanjima kojima se nastoje riješiti specifična pitanja koja se odnose na njih, a njihovim stavovima treba se dati potrebna važnost u skladu s njihovim uzrastom i zrelošću.

76. Član 4 (3) naročito je važan za **podizanje nivoa svijesti** (čl. 8). Komitet podsjeća na svoje preporuke državama potpisnicama da sprovede, uz učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom, sistemske programe podizanja nivoa svijesti, uključujući medijske kampanje preko javnih radijskih stanica i televizijskih programa, u kojima se osobe s invaliditetom prikazuju u svojoj raznolikosti kao nosioci prava.^[39] Kampanje podizanja nivoa svijesti i treninzi podizanja kapaciteta usmjereni na sve službenike javnog sektora moraju biti u skladu s načelima Konvencije i moraju se zasnivati na modelu pristupa invaliditetu koji se zasniva na ljudskim pravima radi prevazilaženja ukorijenjenih rodni stereotipa i stereotipa o invaliditetu u društvu.

77. Kako bi organizacije osoba s invaliditetom mogle ispravno učestvovati u procesima konsultovanja i praćenja Konvencije, od ključnog je značaja da imaju optimalnu **pristupačnost** (čl. 9) procedurama, mehanizmima, informacijama i komunikacijama, sadržajima i zgradama, **uključujući razumne adaptacije**. Države potpisnice treba da razvijaju, prilagođavaju i sprovede međunarodne norme u području pristupačnosti kao i procesu univerzalnog dizajna, na primjer, u području informacione i komunikacione tehnologije^[40] kako bi se garantovalo blisko konsultovanje i aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom.^[41]

78. U **situacijama rizika i humanitarnim kriznim situacijama** (čl. 11), važno je da države

36 Fond Ujedinjenih nacija za djecu, „Konceptualni okvir za praćenje ishoda učestvovanja adolescenata“ (mart 2018). Dostupno na [linku](#).

37 Komitet o pravima djeteta, Opšti komentar br. 12, paragraf 21.

38 Ibid, paragraf 34.

39 CRPD/C/MDA/CO/1, paragraf 19; CRPD/C/AZE/CO/1, paragraf 21; i CRPD/C/TUN/CO/1, paragraf 21.

40 Opšti komentar 2 (2014) o pristupačnosti, paragrafi 5–7 i 30.

41 Ibid, paragrafi 16, 25 i 48.

potpisnice i humanitarni akteri garantuju aktivno učestvovanje kao i koordinaciju i svrsishodno konsultovanje s organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući organizacije na svim nivoima koje predstavljaju žene, muškarce i djecu s invaliditetom svih starosnih dobi. To zahtijeva aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u razvoju, sprovođenju i praćenju legislative i politika u vezi s kriznim stanjima kao i uspostavljanje prioriteta za distribuciju pomoći, u skladu sa članom 4 (3). Države potpisnice treba da promoviraju osnivanje organizacija interno raseljenih osoba ili izbjeglica s invaliditetom koje su ovlaštene za promoviranje njihovih prava u svakoj rizičnoj situaciji, uključujući i one tokom oružanih sukoba.

79. Jednako priznanje pred zakonom (čl. 12) garantuje da sve osobe s invaliditetom imaju pravo na ostvarenje svoje potpune poslovne sposobnosti i imaju jednako pravo da biraju i kontrolišu odluke koje utiču na njih. Jednako priznanje pred zakonom preduslov je za direktno i djelotvorno konsultovanje i uključenost osoba s invaliditetom u razvoj i sprovođenje legislative i politika za primjenu Konvencije. Komitet preporučuje da manjak usklađenosti sa članom 12 ni u kom slučaju ne smije sprječavati inkluzivno sprovođenje članova 4 (3) i 33 (3). Potrebno je izmijeniti zakone i politike kako bi se uklonila prepreka za učestvovanje na osnovu uskraćivanja poslovne sposobnosti.

80. Komitet podsjeća na svoj *Opšti komentar br. 1 (2014) o jednakom priznanju pred zakonom*, u kojem ističe da je poslovna sposobnost ključna za pristup punom i efektivnom učešću u društvu i procesima donošenja odluka, i da treba biti garantovana svim osobama s invaliditetom, uključujući osobe s intelektualnim invaliditetom, osobe s autizmom i osobe sa stvarnim i percipiranim psihosocijalnim oštećenjima kao i djeci s invaliditetom, preko njihovih organizacija. Države potpisnice treba da garantuju dostupnost aranžmana za donošenje odluka uz podršku kako bi omogućile učestvovanje u donošenju politika i konsultovanju na takav način kojim se poštuju autonomija, volja i želje osobe.

81. Pravo osoba s invaliditetom na **pristup pravdi** (čl. 13) podrazumijeva da osobe s invaliditetom imaju pravo da učestvuju u čitavom pravosudnom sistemu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ovo učestvovanje poprima brojne oblike i obuhvata osobe s invaliditetom koje imaju uloge, na primjer, tužitelja, žrtava, tuženih, sudija, članova porote i advokata, u sklopu demokratskog sistema koji doprinosi dobrom upravljanju.^[42] Usko konsultovanje s osobama s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija ključno je u svim procesima za donošenje i/ili izmjenu zakona, propisa, politika i programa koji se odnose na učestvovanje ovih osoba u pravosudnom sistemu.

82. Kako bi spriječile sve oblike **eksploatacije, nasilja i zlostavljanja** (čl. 16), države potpisnice treba da osiguraju da se svi sadržaji i programi koji su na raspolaganju osobama s invaliditetom učinkovito nadziru od strane nezavisnog mehanizma za praćenje. Komitet primjećuje da u objektima koji „služe” osobama s invaliditetom, kao što su psihijatrijske i/ili rezidencijalne ustanove i dalje dolazi do povreda prava osoba s invaliditetom. U skladu sa članom 33 (3), to znači da, bez obzira na to da li je mandat nezavisnog nadležnog tijela za praćenje u skladu sa članom 16 (3), i da li je usklađen s nezavisnim okvirom za praćenje u skladu sa članom 33 (2), civilno društvo, uključujući organizacije osoba s invaliditetom, treba aktivno da bude uključen u praćenje tih sadržaja i usluga.

83. Podsjećajući na svoj *Opšti komentar br. 5 (2017) o samostalnom životu i uključenosti u zajednicu*, konsultovanje i aktivno uključivanje osoba s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija od ključne su važnosti za donošenje svih planova i strategija i za praćenje i nadzor prilikom realizacije prava na samostalni život i uključenost u zajednicu (čl. 19). Aktivno uključivanje i konsultovanje na svim nivoima donošenja odluka treba da obuhvati sve osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom, uključujući osobe koje trenutno žive u institucionalnim okruženjima, treba da budu uključene u planiranje, sprovođenje i praćenje strategija za deinstitucionalizaciju i razvoj

42 Beasley protiv Australije (CRPD/C/15/D/11/2013), paragrafi 8, 9; i Lockrey protiv Australije (CRPD/C/15/D/13/2013), paragrafi 8, 9.

usluga pružanja podrške, uzimajući u obzir posebno te osobe.^[43]

84. Pristup informacijama (čl. 21) neophodan je kako bi organizacije osoba s invaliditetom bile uključene i kako bi u potpunosti učestvovala i slobodno izražavala svoja mišljenja u procesu praćenja. Ove organizacije treba da primaju informacije u pristupačnim formatima, uključujući digitalne formate, i tehnologijama prikladnim za sve oblike invaliditeta, pravovremeno i bez dodatnih troškova. To obuhvata korištenje znakovnog jezika, lako čitljivih formata, lako razumljivog jezika i Brajevog pisma, augmentativne i alternativne komunikacije, kao i svih ostalih pristupačnih sredstava, načina i oblika komunikacije prema izboru osoba s invaliditetom u službenim interakcijama. Sve relevantne informacije, uključujući posebne budžetske, statističke i ostale relevantne informacije potrebne za donošenje informisanog mišljenja, trebaju biti dostupne dovoljno vremena prije svakog konsultovanja.

85. Kako bi garantovale pravo na **inkluzivno obrazovanje** (čl. 24), u skladu s *Opštim komentarom Komiteta br. 4 (2016) o pravu na inkluzivno obrazovanje*, države potpisnice treba da se konsultuju i aktivno uključuju osobe s invaliditetom, uključujući djecu s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u svim aspektima planiranja, sprovođenja, praćenja i evaluacija politika i legislative inkluzivnog obrazovanja.^[44] Inkluzivno obrazovanje od ključne je važnosti za učestvovanje osoba s invaliditetom, kako je opisano u članovima 4 (3) i 33 (3). Obrazovanje omogućava ljudima da napreduju i povećava vjerovatnoću učestvovanja u društvu, koja je potrebna kako bi se garantovali sprovođenje i praćenje Konvencije. Države potpisnice treba da garantuju da se privatne i javne obrazovne ustanove konsultuju s osobama s invaliditetom i da garantuju da se njihovi stavovi uzimaju u obzir unutar obrazovnog sistema.

86. Donošenje svih politika koje se odnose na pravo osoba s invaliditetom na **rad i zapošljavanje** (čl. 27) treba da se sprovodi u okviru konsultovanja i uz uključivanje reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom. Politike treba da garantuju pristup zapošljavanju; promovišu rad u otvorenim, inkluzivnim, nediskriminacionim, pristupačnim i konkurentnim tržištima rada i okruženjima; treba da garantuju jednake prilike i rodnu ravnopravnost i pružaju razumne adaptacije i podršku za sve osobe s invaliditetom.

87. Ostvarivanje prava na **odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu** (čl. 28) direktno je u vezi sa članom 4 (3). Učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom u javnim politikama ključno je kako bi se garantovalo da se nadležna tijela država potpisnica bave posebnim situacijama isključivanja, nejednakosti i siromaštva među osobama s invaliditetom i njihovim porodicama koji žive u siromaštvu. Države potpisnice naročito treba da nastoje da sarađuju s organizacijama osoba s invaliditetom i nezaposlenim osobama s invaliditetom, osobama s invaliditetom koje nemaju redovne prihode ili koje ne mogu da rade zbog percipiranog gubitka prava na naknade, osobama u ruralnim područjima i članovima autohtonih zajednica, ženama i starijim osobama. Prilikom donošenja i revidiranja mjera, strategija, programa, politika i zakonodavstva u vezi sa sprovođenjem člana 28 kao i prilikom njihovog praćenja, države potpisnice moraju se konsultovati i aktivno uključivati organizacije osoba s invaliditetom koje predstavljaju sve osobe s invaliditetom kako bi garantovale uvođenje invaliditeta u opšte integrisane mjere i kako bi garantovale da su njihovi zahtjevi i stavovi uzeti u obzir.

88. Pravo osoba s invaliditetom na **učestvovanje u političkom i javnom životu** (čl. 29) od velike je važnosti za osiguranje ravnopravnih mogućnosti za osobe s invaliditetom kako bi u potpunosti i efikasno učestvovala i bile uključene u društvo. Pravo osoba da glasaju i budu birane ključna je komponenta prava na učestvovanje jer izabrani zastupnici odlučuju o političkom programu i ključni su u obezbjeđivanju sprovođenja i praćenja Konvencije i zastupaju njihova prava i interese.

89. Države potpisnice treba da donose propise, na osnovu uskog konsultovanja s organizacijama osoba s invaliditetom, kako bi omogućile osobama s invaliditetom, kojima je potrebna podrška za

43 Opšti komentar br. 5 (2017) o samostalnom življenju i uključenosti u zajednicu, paragraf 71.

44 Opšti komentar br. 4, paragraf 7.

samostalno glasanje. Ovo može uključivati obezbjeđivanje podrške i pomagala za osobe s invaliditetom u glasačkim kabinama (na dan izbora i prilikom prethodnog glasanja) na nacionalnim i lokalnim izborima kao i na nacionalnim referendumima.

90. Potrebno je konsultovati se i uključivati osobe s različitim vrstama oštećenja, preko njihovih organizacija osoba s invaliditetom, u procesu i sprovođenju **prikupljanja podataka i informacija** (čl. 31).

91. Države potpisnice treba da uspostave objedinjeni sistem prikupljanja podataka u svrhu prikupljanja kvalitetnih, dovoljnih, pravovremenih i pouzdanih podataka, razvrstanih po polu, starosnom uzrastu, etničkom porijeklu, ruralnom/urbanom stanovništvu, vrsti oštećenja i socio-ekonomskom statusu, svih osoba s invaliditetom i njihovog pristupa pravima u skladu s Konvencijom. Treba se uspostaviti sistem kojim će se omogućiti izrada i realizacija politika za sprovođenje Konvencije, preko uske saradnje s organizacijama osoba s invaliditetom i korišćenjem pitanja Vašingtonske grupe o statistici o osobama s invaliditetom. Takođe je potrebno izraditi dodatne alate za prikupljanje podataka o percepcijama i stavovima i obuhvatiti one subjekte koji nijesu obuhvaćeni pitanjima Vašingtonske grupe.

92. Prilikom donošenja odluka i realizacije **međunarodne saradnje** (čl. 32), blisko partnerstvo, saradnja i uključenost osoba s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija ključni su za donošenje razvojnih politika u skladu s Konvencijom. Treba se konsultovati s organizacijama osoba s invaliditetom i one trebaju biti uključene u svakoj fazi razvoja, sprovođenja i praćenja međunarodnih planova, programa i projekata u području saradnje, uključujući Agendu održivog razvoja 2030 i Sendai okvir za smanjenje rizika od katastrofa za period od 2015. do 2030.

93. Član 34 (3) važan je za poštovanje relevantnih kriterijuma za članstvo u Komitetu. Ovim članom se od država potpisnica zahtijeva da prilikom nominovanja kandidata uzimaju u obzir odredbu propisanu članom 4 (3). Prema tome, države potpisnice treba da se usko konsultuju s organizacijama osoba s invaliditetom i da ih aktivno uključuju prije nominovanja kandidata za Komitet. Potrebno je donijeti nacionalne zakonodavne okvire i procedure za transparentne i participativne postupke koji obuhvataju organizacije osoba s invaliditetom i razmatraju rezultate konsultovanja, odražavajući ih u konačnoj nominaciji.

V SPROVOĐENJE NA NACIONALNOM NIVOU

94. Komitet primjećuje da su države potpisnice suočene s izazovima prilikom sprovođenja prava osoba s invaliditetom na konsultovanje i uključivanje u razvoj, primjenu i praćenje legislative i politika za sprovođenje Konvencije. Države potpisnice, između ostalog, treba da preduzimaju sljedeće mjere kako bi garantovale potpuno sprovođenje članova 4 (3) i 33 (3):

(a) Staviti van snage sve zakone, uključujući one kojima se uskraćuje poslovna sposobnost, kojima se osobe s invaliditetom, nezavisno o vrsti oštećenja, sprječavaju da učestvuju u konsultovanju i da budu aktivno uključene, preko njihovih organizacija osoba s invaliditetom;

(b) Stvoriti podsticajno okruženje za osnivanje i funkcioniranje organizacija osoba s invaliditetom, kroz donošenje okvira politika povoljnog za njihovo osnivanje i održivi rad. To uključuje obezbjeđivanje njihove nezavisnosti i autonomije od države, uspostavljanje, sprovođenje i pristup odgovarajućim mehanizmima finansiranja, uključujući javno finansiranje i međunarodnu saradnju, kao i pružanje podrške, uključujući tehničku podršku, za osnaživanje i izgradnju kapaciteta;

(c) Zabraniti sve prakse zastrašivanja, uznemiravanja ili odmazde protiv pojedinaca i organizacija koje promovišu njihova prava u skladu s Konvencijom na nacionalnom i međunarodnom nivou. Države potpisnice, takođe, treba da donose mehanizme za zaštitu osoba s invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija od zastrašivanja, uznemiravanja i odmazde, uključujući prilikom saradnje s Komitetom ili drugim međunarodnim tijelima i mehanizmima za ljudska prava;

(d) Podsticati uspostavljanje krovnih organizacija osoba s invaliditetom, koje koordiniraju i zas-

tupaju aktivnosti njihovih članica, kao i pojedinačnih organizacija osoba s invaliditetom koje zastupaju osobe s različitim oštećenjima kako bi se garantovala njihova uključenost i puno učestvovanje, obuhvatajući osobe koje su u najvećoj mjeri nedovoljno zastupljene, u procesima praćenja. Ako je država potpisnica suočena s preprekama u vezi s uključivanjem svake pojedinačne organizacije osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka, onda može uključivati predstavnike ovih organizacija u stalne ili privremene radne grupe itd, kada se to ne može sprovesti preko krovne organizacije ili koalicije organizacija osoba s invaliditetom;

(e) Usvajati legislativu i politike kojima se priznaje pravo na učestvovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom i propise kojima se uspostavljaju jasne procedure za konsultovanje na svim nivoima ovlašćenja i donošenja odluka. Legislativni i politički okvir treba da omogući obavezno sprovođenje javnih rasprava prije donošenja odluka i da sadrže odredbe kojima se zahtijevaju jasni vremenski rokovi, pristupačnost konsultovanja i obaveza pružanja razumnih adaptacija i podrške. To se može postići **preko jasnih upućivanja u zakonima i ostalim oblicima propisa za učestvovanje i odabir predstavnika iz redova organizacija osoba s invaliditetom;**

(f) Uspostaviti **trajne mehanizme konsultovanja s organizacijama osoba s invaliditetom**, uključujući okrugle stolove, participativne dijaloge, javne rasprave, ankete i onlajn konsultacije, kojima se poštuju njihova raznolikost i autonomija, kako je navedeno u paragrafima 11, 12 i 50. To, takođe, može da **poprimi oblik nacionalnog savjetodavnog odbora, kao što je reprezentativni nacionalni savjet za osobe s invaliditetom koji predstavlja organizacije osoba s invaliditetom;**

(g) Garantovati i pružati podršku učestvovanju osoba s invaliditetom kroz organizacije osoba s invaliditetom, koje odražavaju široku raznolikost, uključujući rođenje i zdravstveni status, uzrast, rasu, pol, jezik, nacionalno, etničko, autohtono ili društveno porijeklo, seksualnu orijentaciju i rodni identitet, interseksualne osobe, vjersku i političku pripadnost, status migranta, grupe oštećenja ili neki drugi status;

(h) Sarađivati s organizacijama osoba s invaliditetom koje predstavljaju žene i djevojčice s invaliditetom i garantovati njihovo direktno učestvovanje u svim procesima donošenja javnih odluka u sigurnom okruženju, naročito u segmentu izrade politika koje se odnose na prava žena i rodnu ravnopravnost, rodno zasnovano nasilje nad ženama, uključujući seksualno nasilje i zlostavljanje;

(i) Konsultovati se i aktivno uključivati osobe s invaliditetom, uključujući djecu i žene s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u planiranje, sprovođenje, praćenje i evaluaciju procesa donošenja javnih odluka na svim nivoima, naročito u pitanjima koja se odnose na njih, uključujući u rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima, pružajući im razumne i realne rokove u kojima mogu dati svoja mišljenja, i pružiti im odgovarajuće finansiranje i podršku;

(j) Podsticati i pružati podršku izradi, izgradnji kapaciteta, finansiranju i svrsishodnom učestvovanju organizacija osoba s invaliditetom ili grupa osoba s invaliditetom, uključujući roditelje i porodice osoba s invaliditetom u ulozi pružalaca podrške, na svim nivoima donošenja odluka. To obuhvata učestvovanje na lokalnom, nacionalnom, regionalnom (uključujući unutar regionalne integracione organizacije) ili međunarodnom nivou osmišljavanju, izradi, sprovođenju reformi i realizaciji politika i programa;

(k) **Osiguravati praćenje usaglašenosti politika i odluka države potpisnice sa članovima 4 (3) i 33 (3), i olakšavati organizacijama osoba s invaliditetom preuzimanje uloge predvodnika u takvom praćenju;**

(l) Izrađivati i sprovoditi, uz učestvovanje organizacija osoba s invaliditetom, učinkovite mehanizme za sprovođenje, uz svrsishodne sankcije i pravne lijekove, za nesuklađenost s obavezama država potpisnica u skladu sa članovima 4 (3) i 33 (3);

(m) Osigurati pružanje razumnih adaptacija i pristupačnosti svih sadržaja, materijala, sastanaka, poziva za dostavljanje, procesa i informacija i komunikacija u vezi s javnim donošenjem odluka, konsultovanjem i praćenjem za sve osobe s invaliditetom, uključujući osobe izolovane u ustanovama ili psihijatrijskim bolnicama i osobe s autizmom;

(n) Pružati podršku prilagođenu vrsti invalidnosti i dobi za učestvovanje osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u donošenju javnih odluka, procesima konsultovanja i praćenja. Razviti strategije kako bi se osiguralo učestvovanje djece s invaliditetom u procesima

• konsultovanja za sprovođenje Konvencije koji su inkluzivni, prilagođeni djeci, transparentni i kojima se poštuju njihova prava na slobodu izražavanja i mišljenja;

• (o) Sprovoditi konsultovanje i procedure na otvoren i transparentan način i u razumljivim formatima, uključujući sve organizacije osoba s invaliditetom;

• (p) Osigurati da organizacije osoba s invaliditetom mogu primiti i/ili tražiti finansiranje i ostale oblike sredstava od nacionalnih i međunarodnih izvora, uključujući fizička lica i preduzeća, organizacije civilnog društva, države potpisnice i međunarodne organizacije, uključujući pristup poreskim oslobođenjima, i nacionalnoj lutriji;

• (q) Učiniti postojeće konsultativne procese pristupačnim i inkluzivnim za osobe s invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija u područjima prava (zakona) koja nisu specifična za invaliditet;

• (r) Aktivno uključivati i konsultovati se s osobama s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u postupku izrade javnog budžeta, praćenja Ciljeva održivog razvoja na nacionalnom nivou, međunarodnog donošenja odluka i međunarodne saradnje s drugim državama potpisnicama i donositi razvojne politike kojima se uvode prava i mišljenja osoba s invaliditetom prilikom sprovođenja i praćenja Agende održivog razvoja 2030 na nacionalnom nivou;

• (s) Garantovati učestvovanje, predstavljanje i jednostavan pristup osoba s invaliditetom tijelima za praćenje na svim nivoima vlasti i koordinacionim mehanizmima kao i njihovu saradnju i zastupanje unutar nezavisnih okvira praćenja;

• (t) Promovisati i garantovati učestvovanje i uključenost osoba s invaliditetom, preko njihovih reprezentativnih organizacija, u međunarodnim mehanizmima za ljudska prava na regionalnom i međunarodnom nivou;

• (u) Definisati, na osnovu bliske saradnje s organizacijama osoba s invaliditetom, provjerljive indikatore za dobro učestvovanje, konkretne vremenske rokove i odgovornosti za sprovođenje i praćenje. Takvo se učestvovanje može pratiti, na primjer, objašnjavanjem obuhvata njihovog učestvovanja u vezi s predlozima za izmjenu zakona ili izvještavanja o broju predstavnika ovih organizacija uključenih u procese donošenja odluka.

ISBN 978-9940-803-02-5

9 789940 803025 >